

TORSDAGEN DEN 12 JUNI

EFTERMIDDAGENS FÖRHANDLINGAR

Ordförande: *Yvonne Sandberg*

Tal av Olof Palme

Kongressordföranden: Kamrater! En del SSU:are går som bekant efter förrättat värv i ungdomsförbundet vidare till nya uppgifter i partiet, fackföreningsrörelsen och närstående organisationer. Vi har i dag den stora glädjen att få hälsa en f. d. studieledare i ungdomsförbundet välkommen hit. Det är ingen mindre än vår partiordförande Olof Palme.

Vid kongressens öppnande i söndags riktade vår ordförande Lasse Engqvist en ideologisk utmaning till partiet. Det är med spänd förväntan som vi ser mot Ditt svar nu Olof. Vi vet nämligen att Du har hjärtat kvar i ungdomsrörelsen.

Du är hjärtligt välkommen hit, Olof Palme. Ordet är Ditt.

Olof Palme: Jag åtnjuter nu partiordförandens privilegium att vid det socialdemokratiska ungdomsförbundets kongress få avlossa en betraktelse.

I söndags talade jag för er om avtalsrörelsen och vår ekonomi. Det handlade alls inte bara om PTK-förhandlingarna utan gällde också min inställning till andra pågående förhandlingar och till vilda strejker. Det var således allmängiltigt. Icke desto mindre har jag utsatts för hårda angrepp inte minst i den borgerliga pressen. Syftet har uppenbarligen varit att underblåsa motsättningar mellan arbetare och tjänstemän.

Det är en framgång att medlingskommissionens skickliga arbete tillsammans med parterna nu lett till ett positivt resultat med 13,9 % för det första året. Vi stod inför uppenbara risker. De var dels av ekonomisk art — om vi fått en stor konflikt eller om tidigare slutna avtal hade rivits upp. Men det förelåg också en risk för att resultatet i så fall blivit splittring och motsättning mellan lika kategorier av löntagare. Det avtal som nu slutits innebär framför allt genom den markerade låglönesatsningen att förutsättningarna bör ha förbättrats för utvidgad samverkan mellan olika löntagargrupper.

Jag tror det i framtiden blir mycket svårt för någon grupp att ställa sig utanför den allmänna löntagarsolidariteten.

Detta om nattens uppgörelse. Jag skall nu övergå till att tala om utopier och sniglar. Det kanske låter konstigt. Men det förhåller sig så här:

Utopin är vår idé om framtidens och socialismens samhälle, präglad av gemenskap och solidaritet, av rättfärdighet och jämlikhet. "Sina djupaste rötter har socialdemokratis idéer i övertygelsen om varje människas okränkbarhet och alla människors lika värde." Så står det i partiprogrammet. Det är drivkraften som ständigt förmått samla nya generationer till kamp för socialismens idéer.

Snigeln är en bild som den tyske författaren Günter Grass använt för att beskriva reformismen, den reformistiska socialdemokratin. Det låter inte särskilt upphetsande. Bilden lånar sig till missbruk, men vi har råd med självironi. Egentligen är det en poetisk bild av tålmodet, ihärdigheten, tryggheten.

Grass skrev detta i sin bok från valkampanjen 1969.

Snigeln med sugfoten fast förankrad i verkligheten och med känselspröten spelande mot framtiden. Och på väg mot den framtiden. Det jag avser är helt enkelt

det urgamla drama som skildrar spänningen mellan utopin och verkligheten.

Det har sina fördelar att ha en sugfot i verkligheten. Det förhindrar bl. a. att man låtsas som om utopin redan vore förverkligad. Grass påpekar att överallt där utopierna har förverkligats till system — vare sig det är å statens vägnar som i kommunistländerna eller i reklam-TV:n i USA — beordras man antingen att vara lycklig enligt centralkommitténs beslut eller suggerreras till det som konsumentlycka. Man får bara inte bli medveten om verkligheten.

Ty verkligheten är inte alltid glättad och fernissad. Där sliter människor ont och har det svårt. Och i ett samhälle där det finns människor som har det svårt, blir samhällskritiken ofrånkomlig och på sitt sätt obönhörlig. I förslaget till nytt parti-program är vi hårda i kritiken av det nuvarande samhället.

Det betyder ingalunda att vi behöver klä oss i säck och aska. Det finns en stolhet över det som socialdemokratin utträttat i den svenska samhällsordningen, och den har vi ingen anledning att skymma undan. När moderaterna driver sitt svartmåleri — och i den branschen är de rätt duktiga — är det mycket av de privilegierades mjältsjuka som blottas för offentligheten. När Bohman påstår att om socialdemokratin får fortsätta att regera, så kommer många människor att emigrera till främmande land, så gör han oavsiktligt en pedagogiskt värdefull insats, ty då öppnar pensionärer och arbetare och tjänstemän och ungdomar förvånat ögonen och frågar: Vart i all fridens dar ska jag då ta vägen? Och sedan de låtit tanken spela över globen och låtit den snudda vid sina obefintliga bankkonton i Schweiz och lyxvillor vid Guldkusten, drar de slutsatsen att för vanliga löntagare är Sverige ett ganska gott land att leva i.

En utlänning frågade mig vart de där personerna som Bohman talar om tar vägen. Ja, Australien var ett tag frihetens land. Men nu talade jag förra veckan i bildtelefon med Australiens premiärminister, och han var uppenbarligen socialdemokrat. Portugal var också ett resmål av det här slaget, men vi vet ju hur det är med den saken nu för tiden för dessa människor. Spanien? Knappast. Men låt mig begagna tillfället att sända en hälsning till min vän och partikamrat Felipe Gonzales, som inte är här. Han var dock här för några månader sedan och resonerade med mig på mitt ämbetsrum, och jag tror att det inte kommer att dröja förrän han kommer tillbaka till det ämbetsrummet, kanske i en annan funktion än den han har i dag.

Ändå visar kontakten med verkligheten att många människor kläms hårt i prestationssamhällets kvarnar. De känner oro över stressen och arbetsmiljön. De upplever sig inte kunna forma sina liv såsom de skulle önska. De känner oförmåga att påverka den produktionsordning varav deras bärning beror och som de genom sitt arbete bidrar till att upprätthålla. Sugfoten visar att samhället måste förändras och känslspröten pekar mot socialismen. Men redan här möter vi motståndarna.

Där finns det beståendes försvarare. Så här säger Günther Grass om dessa: "Varhelst framsteget lider skeppsbrott på förhastad målsättning, utopisk verklighetsflykt eller på sina anspråk och endast har löjligt minimala mått, triumferar den av "Vad-vardetjagsa" präglade konservative. Hans melankoliska gester vill säga att ingenting låter sig ändras, att mänsklig möda förblir fåfång, att ett outgrundligt öde härskar: mänsklig existens som olycksöde. Endast ordning som överallt respekterat system erbjuder säkerhet. Den befäster hierarkisk uppbyggnad och värdslik makt. Den ger det bestående varaktighet. Allvarlig pliktuppfyllelse och undergiven förnöjsamhet står i överensstämmelse med den. Makt är given. Belåtenhet med det bestående är påbjuden".

När det nya Portugal har svårigheter — och de är verkliga — talar de, som försvarade de den gamla fascismen, med frenesi om demokrati.

När förtryckta någonstans i världen når makten, förutsätts de omedelbart handla med vishet och perfektion. Det förflutnas förbrytelser som begicks i det beståendes namn är plötsligt glömda och nästan förlättna.

Varje reform, vars genomförande man bekämpat granskas med lupp och förstoringglas för att finna den ofullgångna detaljen, som ger möjlighet att åkalla en s. k. gammal god tid. Det har vi upplevt i hela vårt reformverk.

Men motståndarna finns också bland dem, som vill påtvinga verkligheten sin rättfärdighet. Grass har träffat dem på mötena när de läser upp mordängeln's finstilla

skrift och bekänner sig till "De villkorslöst oförsonliga, undantagslöst orubbliga till den ohejdbara förbättringen av världen utan nåd." "Det är vägvisare med växlande påskrifter men alltid med samma mål: förintä, avslöja, omvända, sönderslå, avskaffa, pacificera, likvidera, omskola, isolera, utrensa Min snigel kan det där rostfria språket, de dubbelhårdade snitsiga orden, Freislerfingern på Lenins hand."

Dessa grupper har ställt sig i konflikt med arbetarrörelsen men därmed också avsvurit sig möjlighet att vinna insteg i arbetarklassen och de breda löntagargrupperna. Det är en historiens ironi att Karl Marx, som ju dessa grupper anser sig vara arvtagare till förutsåg just detta: "Sekten söker sitt rättfärdiggörande och sitt adelsmärke inte i det som den har gemensamt med arbetarrörelsen, utan i den speciella trosbekännelse, som skiljer den från denna."

Det har varit en oerhörd styrka för ungdomsförbundet att det så entydigt tagit avstånd från alla elitteorier. SSU har upplevt sig som en del i en stor folklig massrörelse.

Det har också varit en oerhörd styrka för ungdomsförbundet att det så reservationslöst bekant sig till demokratin. När kommunisterna skall skildra sitt idealsamhälle som Jörn Svensson har försökt göra tvingas man börja mumla om inskränkningar i de demokratiska rättigheterna och vi vet av fruktansvärd erfarenhet från olika länder vad detta mummel kan innebära när det omsätts i praktisk verklighet. Vi vet att den socialdemokratiska ungdomen i alla lägen och med obrottslig konsekvens kommer att försvara de demokratiska värdena.

Men vad säger oss sugfoten nu?

Ni har här på kongressen diskuterat mångahanda ting. Bland annat familjepolitik och ekonomisk demokrati. Låt mig ta upp dessa ämnen. Först några ord om familjepolitiken! Lars Engqvist började med att tala om barnen. Låt mig ta samma utgångspunkt.

Ni i ungdomsförbundet vill skapa ett samhälle präglad av social rättvisa och jämställdhet mellan män och kvinnor, av gemenskap och demokrati. Det är i detta samhälle de som nu är barn en gång skall leva. Då skall vi göra vad vi kan för att förbereda dem för det samhället och ge dem möjlighet att bära upp det.

För att barnen skall få en god uppväxtmiljö krävs det en samhörighet mellan generationerna. Föräldrarollens betydelse har på intet sätt minskat. Den har blivit mer krävande sedan gamla auktoritära mönster börjat brytas upp. Men just detta har öppnat nya vägar för en känslomässig kontakt och samhörighet.

Men barnen har också behov av gemenskap med andra barn. Den omsorg som kan erbjudas barnen på barnstuga tillsammans med andra barn och under god ledning av vuxna är därför inte bara nödvändig för att kunna möjliggöra förvärvsarbete för föräldrarna. Den är också viktig för barnen i deras utveckling till fria och självständiga människor. Samhällets insatser för barnomsorg och barnmiljö blir ett stöd och en komplettering till samvaron i familjen. Och de allra flesta föräldrar vill säkert också ha både detta stöd och kunna ställa upp mer med sig själva, erbjuda sina barn mer av sin egen tid, mera föräldraomsorg.

Ibland blir barnen ett slagträ i debatten. Det gäller dem som från en traditionsbunden, för att säga reaktionär kvinnosyn inte vill godta tanken på kvinnans jämställdhet vare sig i hemmet eller i arbetslivet. Man säger att familjen försvagats därför att kvinnan också söker en yrkesroll, och man skyller sociala problem i samhället på detta. Denna oförståelse inför det berättigade i kvinnornas frigörelsekrav lockar ibland fram den motsatta ytterligheten, där ansvaret för barnen blir något man lägger på samhället. Då finns det risk för att barnen tappas bort.

Ingetdera av dessa synsätt är förankrade i de unga familjernas erfarenheter och önsknings. De vill uppnå jämställdhet mellan man och kvinna. Båda vill ha en plats i förvärvslivet men de vill också själva vara med och skapa rika utvecklingsmöjligheter för sina barn och de vill få mer tid att vara tillsammans med dem.

Därför är sextimmarsdagen en konstruktiv tanke, eftersom den kan möjliggöra både jämställdheten mellan män och kvinnor och samhörigheten mellan generationerna. Nu vet vi alla att det tar tid innan den reformen kan förverkligas. Låt oss

då utnyttja den tiden för att planera för reformen och diskutera de problem som säkerligen uppstår vid dess genomförande, men låt oss hålla fast vid målsättningen.

Men det finns mycket annat som vi måste göra. Barnomsorgen måste kraftigt byggas ut och dess kvalitet värnas, arbetssättet i skolan anpassas till det förändrade samhället, barnmiljöerna förbättras, kulturella aktiviteter och fritidsverksamheter för barn stödjas. Vi väntar på ett förslag om särskilda förbättringar i arbetsförhållandena för småbarnsföräldrar. Jag tycker inte man skall avfärda förslaget redan innan det lagts fram och vi på vanligt sätt fått diskutera det. Men självfallet får vi inte bygga för nya typer av orättvisor.

Larg Engqvist förde i söndags fram vissa förslag som ett led i strävandena att skapa ett barnvänligt samhälle som får provas i diskussionen. Det är bra att SSU hörs i debatten.

Det är en utomordentligt spännande debatt om familjepolitiken i alla dess aspekter som nu förs. Låt oss lyssna till den debatten. Tids nog blir det tillfälle att dra samman trådarna och forma en familjepolitisk handlingslinje över hela fältet. Måhända det kan ske till höstens partikongress.

Låt mig börja avsnittet om den ekonomiska demokratin med en ideologisk-politisk tillbakablick. Det kapitalistiska produktionssystemet har visat en utomordentlig slagkraft. Det har växt fram under en period präglad av en väldig teknologisk och vetenskaplig optimism. Teknikens framsteg möjliggjorde en ständigt stigande standard. Dess mått blev en ökad konsumtion, som för svältande massor var ytterst välbehövlig.

Men kapitalismen hade sina inneboende motsättningar. Den kunde inte garantera människorna arbete. Arbetarrörelsen växte fram som en protest framför allt mot massarbetslösheten och otryggheten. På sina håll sökte man kasta systemet över ända. I Sverige och i en del andra länder ingrep samhället med kraft i marknadsökonomi för att trygga sysselsättningen. Det var innebörden i 30-talets krigspolitik. Det var en reformistisk väg. Det skildrades från borgerligt håll som ett hot mot friheten därför att man ingrep i det sinnrika system som skulle garantera produktionsstegringen.

Kapitalismen kunde icke ge trygghet och en rimlig fördelning. När socialdemokratin satsade på social trygghet och utjämning, på goda bostäder, på utbildning och arbetsmarknadspolitik och en utbyggd social service, så innebar det att en allt större del av samhällets resurser undandrogs marknadsfördelningens principer för att i stället fördelas solidariskt efter behov. Arbetarrörelsen hävdade de långsiktiga sociala behoven framför en ensidig satsning på av kommersiella intressen styrd privat konsumtion.

Härom blev det strid. Man hävdade från borgerligt håll att den ekonomiska effektiviteten skulle undergrävas och i längden friheten hotas. Konsumtionssamhället — den ensidiga betoningen av den privata konsumtionen som utvecklingens främsta mål — blev den borgerliga ideologins främsta uttryck, en spegelbild av det kapitalistiska samhällets stora oförmåga men också dess avgörande begränsning.

Det stred vi mycket om. Vi hade en högerledare, Jarl Hjalmarsson, en i och för sig trevlig och sympatisk man på många sätt. Han lanserade begreppet "Vardagsmänniskan på egna ben", som han åkte landet runt och propagerade för. Det var inte så att denna vardagsmänniska lovades en ökad konsumtion i allmänhet, utan han specificerade vilka vardagsartiklar som denna vardagsmänniska kunde skaffa sig, nästan som en katalog från Åhlén och Holm. Bl. a. sade man: Rösta på högern, så kan ni köpa en soffa! Den där soffan blev ganska nersutten efter ett par valrörelser. Det blev högern också för den delen.

Men vi sade att social trygghet och utjämning inte hotar vår ekonomiska styrka, de är tvärtom en drivkraft för framsteg. Denna grundtanke har under de senaste åren ständigt bekräftats av utvecklingen. Välfärdssamhället godtas numera av nära nog alla i sina konkreta uttryck.

De tekniska framstegen och den starka tillväxten hade emellertid en baksida. Den märktes främst i arbetslivet i hård rationalisering och stegrat tempo, i risker för olycksfall, i förslitning och utslagning. Orättvisorna skymdes av den ekonomiska tillväxten. Men de fanns där.

Till svar utvecklades en filosofi om att maskinålderns kultur måste byggas på fritiden. Det var i frihet från arbete som människorna skulle nå gemenskap, självförverkligande och meningsfullhet i sina liv. Men började tänka om det postindustriella samhället där människor skulle kunna slippa att arbeta.

Den synen var tvilling med den borgerliga uppfattningen att konsumtionssamhället är utvecklingens mål. Arbetet blev något nödvändigt ont, ett medel att på marknaden köpa sig livets väsentliga innehåll.

Detta är egentligen en gammal debatt, en skiljelinje mellan kapitalistiska föreställningar och arbetarrörelsens grundsyn. För över 100 år sedan drog Marx den skiljelinjen mot den gamla liberalismens fader Adam Smith! "Just som förbannelse uppfattar Adam Smith arbetet. Vilan framstår som det riktiga tillståndet, som väsentligen identiskt med frihet och lycka. Att individen i sitt normala tillstånd av hälsa, styrka och verksamhet och i den normala graden av kunnande och skicklighet också har behov av en normal portion arbete tycks vara helt främmande för Adam Smith. Visserligen har han rätt i att arbetet, i dess historiska former, som slavarbete, de livegnas arbete och lönearbete alltid framstår som yttre tvångsarbete och att icke-arbetet i förhållande till detta framstår som frihet och lycka. Verkligt fritt arbete — som att komponera — är på samma gång det mest förbarmade allvar, den mest intensiva ansträngning."

Så formade socialismen synen på arbetet som en social rättighet, som en väg till självförverkligande och ett meningsfullt liv. Redan det tyska Gotha-programmet 1875 inleds med orden: "Arbetet är all rikedom och all kulturs källa".

Det är därför helt i enlighet med en ideologisk tradition när vi i förslaget till nytt partiprogram ställer arbetet i förgrunden för socialdemokratins politik.

Detta anges redan i de inledande målformuleringarna, där jag anser att mycket av kärnan i programmet finns. Så här skriver vi om arbetet:

"Socialdemokratin hävdar att arbetet är grunden för all välfärd och att folkets vilja till arbete är nationens viktigaste tillgång. Varje människa har rätt att efter förmåga delta i arbetet. Varje människa har rätt till ett arbete som kan upplevas som meningsfullt. Arbetet måste ingå i ett socialt sammanhang, där arbetets frukter används för att tillfredsställa individuella och gemensamma behov. Därför måste bestämmanderätten över produktionen läggas i hela folkets händer. Produktionen måste organiseras så att varje människa blir bemött med aktning och respekt för sitt arbete. Den måste organiseras så att varje människa kan känna trygghet till liv och hälsa i arbetet. Därför måste de anställda vinna inflytande över förhållandena i företagen."

Vi sätter sålunda i det nya programförslaget som vår främsta uppgift att värna om arbetets värde i det moderna industrisamhället. Vi söker ge uttryck helt enkelt för de arbetande människornas rätt till stolthet och respekt, deras upplevelse av att arbetets villkor är avgörande för så mycket i deras liv, deras insikt om att de problem de möter i arbetet är gemensamma för alla löntagare och kräver samverkan och sammanhållning, deras vilja att i solidaritet med andra ta ansvar för framtiden.

Industrisamhällets problem måste angripas i produktionslivet. Genom att förnya arbetets villkor, genom att demokratisera arbetsliv och ekonomi, kan vi ge oss i kast med problem som utslagning och förslitning, med miljön och trivseln, med behovet av gemenskap, sammanhållning och samverkan i vårt tekniskt högt utvecklade samhälle.

Det speglar en helhetssyn på det moderna industrisamhällets svårigheter. Vår samhällsutveckling har nu nått en sådan mognad att en demokratisering av arbetsliv och ekonomi måste sättas i förgrunden. Denna samhällssyn ger slagkraft och självförtroende. Till programkommissionen inkom inte mindre än 754 motioner och yttranden från föreningar och enskilda.

Jag har mycket funderat över denna fantastiska siffra, som långt överträffar vad vi någonsin upplevat i aktivitet. Det viktigaste svaret måste helt enkelt vara att människorna hyser förtroende för den demokratiska socialismens möjligheter. De vill vara med och påverka utvecklingen, ge sin mening till känna, få sina synpunkter beaktade.

En god vän som kom hem från utlandet påpekade i går följande. Han hade rest i länder med miljoner och åter miljoner arbetslösa. De upplevde sig som offer för ett system, som de hade föga förhoppning om att kunna påverka. De inriktade sig på att överleva inom sin lilla krets. Alla tänkte inte så naturligtvis. Men alltför många.

Så kommer han hem till Sverige och finner att här står löntagare upp och säger: "Vi är beredda att ta ansvar för produktionen och för framtiden". Vi har det förtroendet för vår gemensamma styrka att vi är beredda att ta ansvaret.

Det är en väldig styrka för en nation om den känslan finns. Det har somliga svårt att förstå. Nu diskuteras löntagarfonder. Det innebär att löntagarna skall få ökad delaktighet i förmögenhetstillväxten och därmed också ett ökat inflytande i produktionslivet. Man kan diskutera olika former för detta. Det har jag inte tagit ställning till. Vi avvaktar debatten inom de fackliga organisationerna.

Man har talat om en motsättning mellan mig och Gunnar Nilsson. Men jag kan inte känna någon motsättning till ett förslag som jag inte har sett. Först får ju LO ta sin ställning. Det är ju så vi arbetar fackligt politiskt. Sedan kan vi diskutera möjligheten att genomföra den.

Men andra yttrar sig. Så fort man börjar diskutera löntagarfonderna står Bohman upp och talar om ett hot mot demokratin. Kan man på konservativt håll i sin förbindelse aldrig lära sig att arbetarrörelsen har varit, är och kommer att förbli det främsta värdet för demokrati i det här landet. Lämplighet med olika åtgärder kan man självfallet alltid diskutera. Men att skildra löntagarnas vilja till ansvar och bestämmande i det ekonomiska livet som ett hot mot demokratin är just en förblindelse.

Vill man vara vänlig kan man säga att det speglar en förvirring och en uppgivenhet hos den kapitalistiska ekonomins försvarare. Den självklara tron hos många på kapitalismen har fått ett grundskott. Den har undergrävts av den kris som nu löper genom industrisamhällena. Och i den tredje världen finns det väldigt få exempel på en inhemsk kapitalism. Där finns nästan bara en utländsk kapitalism som skyddas av inhemsk militär och inhemska förtryckare.

Se på Chile och på många andra länder. Någon inhemsk kapitalism som fångat människorna i dessa länder till stöd går det nästan inte att få fram. Den kapitalismen har de importerat, den vill också då ha politisk makt i de länder där den etablerat sig. Det är den tragiska konsekvensen med ITT och annat som vi har kunnat konstatera under de senaste åren. Denna förvirring märks allra mest tydligt hos det största av oppositionspartierna, centern. Centern har under senare år producerat protester i slagordens form mot utvecklingen i samhället. Man har angripit konsumtionssamhället, den ekonomiska tillväxten, urbaniseringen, stordriften, tekniken, materialismen etc. Dessa slagord riktar sig i själva verket mot grundläggande element i den kapitalistiska produktionsordningen.

En del yngre centerpartister har tagit detta på allvar och med viss brio svingat färlan över kapitalismen och liberalismen m. m., och det har ju väckt oro bland de äldre.

Vi har brukat peka på praktiska motsättningar i centern, t. ex. när man talar vackert om decentralisering, men samtidigt driver en målmedveten centralisering och rationalisering i jordbrukets föreningsrörelse. LRF har just nu sin årsstämma. Där talar man om jordnära ting. Priset på jordbruksprodukter, jordbrukarnas arbetssituation och skador i ryggen, lönsamheten för näringen och så vidare. Man har sugfötter som en tusenfoting rotad i den svenska myllan. Det är fråga om en handfast intresseorganisation som driver en handfast intressebevakning som i sig kräver respekt. För centerns slagord har den inte mycket till övers.

Men motsättningen hos centern ligger mycket djupare än så. Man förnekar kapitalismens och konsumtionssamhällets ideal. Men man sitter ohjälpligt fast i den borgerliga ideologin och kapitalismens produktionsordning och syn på arbetet. Motsatta intressen finns inte. Den grundläggande harmonin i ekonomin ifrågasätts inte. Man bejaktar kapitalismen men förnekar dess ofrånkomliga resultat. Det är ju centerns öde.

Därför är det självklart och ofrånkomligt att centern inte lyckats forma en sam-

manhängande politik för att förändra samhället utan hankar sig fram från slagord till slagord från tuva till tuva. Räddningen blir att försöka skylla allt på samhället, på fackföreningsrörelsen, på socialdemokratin. Det ekonomiska systemet däremot får vila i godan ro, och den sammanhängande politiken lyser med sin frånvaro.

Jag läser med intresse annonser. Jag såg en annons där man uppmanades att dricka mjölk, för den kom från kor som var på landet — och så en bild av en ko som stod ute på ängen och idisslade.

Men moderna kor kommer knappast ur lagården under sitt produktiva liv. Om de skulle vandra omkring på ängen, skulle det innebära mindre mjölkproduktion och därmed minskad lönsamhet hos vederbörande ko. Inom mjölkproduktionen råder prestationssamhällets obevekliga lagar vilka också hårt exploateras.

Jag såg en annan annons, för kärnmjölk. Där gick grisarna och grymtade i trädgården, hönsen pickade på backen, korna mjölkades av fagra dejor, och så var det två välformade figurer som hade någonting för sig bakom en häck — men det sista hörde nog inte till jordbrukspolitiken.

Man säger sig: de har tydligen aldrig varit i en svinfabrik eller broilerfabrik eller mjölkfabrik i dag.

Där finns motsättningen i deras annonser. Men inte i verkligheten.

Det är denna ideologiska motsättning som — förutom opportunisten — säkerligen är förklaringen till att centern har kapsejsat i energipolitiken.

Man gick ut och förespeglade ett lågenergisamhälle. Men man lät inte detta slagord på något sätt påverka utformningen av den praktiska politiken när det gäller återhållsamheten med förbrukningen av energi. Alldeles tvärtom.

Centern har inte känt några som helst hämningar att lägga fram förslag som skulle medföra en kraftigt ökad energiförbrukning, vare sig det gäller mera småhus, mera privatbilism, mera hundratals miljoner till olika ändamål. Sparsamheten dög som slagord men icke som politik för centern.

Centern sökte vidare göra motståndet mot kärnkraften till en stor moralisk och ideologisk fråga. Man skulle stoppa, riva, plombera kärnkraft. Man utmålade i bjärta färger de risker som skulle följa med dess användning. Men efter bara några månader var centern redo att acceptera 5 kärnkraftverk. Men riskerna med avfall, strålning, olyckor finns även vid fem kärnkraftverk. Det man i december ansåg vara moraliskt förkastligt, det godtog man i april.

Ytterligare en månad senare förklarade sig centern villig att administrera tretton kärnkraftverk bara man fick vara med i en borgerlig regering. Centern ökar mest i svensk kärnkraft. Från noll till tretton på mindre än ett halvår.

Skälet till denna hållningslöshet är i grunden ideologisk. Man lanserar en samhällssyn som man tydligen inte tror på och i varje fall inte är beredd att i praktiken förverkliga. Centern vill emellertid fortsätta sin låtsaslek — att säga nej till kärnkraftsamhället när man i själva verket menar ja — så länge det går. Andra får ta ansvar för de svåra och ofrånkomliga besluten.

I och för sig är det ju en ytterst egendomlig tanke att det största oppositionspartiet och regeringsbildaren in spe tänker sig att i en regering administrera beslut som han inte deltar i. Det är vad man säger: Vi deltar inte i beslut om kärnkraft, men vi administrerar dem om vi får vara med i en regering med de andra borgerliga partierna.

Jag har i dag deltagit vid det sedvanliga regeringssammanträdet på torsdagarna. Vi fattade några 100 beslut. Tänk om jag hade sagt om några av dessa: All right, jag deltar inte i dessa beslut men jag skall administrera dem! Och tänk om jag hade stått här inför mina partivänner och sagt: Detta beslut som regeringen fattade i morse och som jag med all kraft skall genomföra, är helt tokigt och helt oacceptabelt för vårt parti. I detta vårt viktigaste ställningstagande just nu handlar vi helt mot vår uppfattning, men vi menar det inte, så vi har inte svikit!

Vad skulle ni säga då? Ja, ni skulle naturligtvis kunna stå upp och hojta och ställa den berömda frågan: Men vad är det för regering vi har? Och det vore ju i det sammanhanget en ganska rimlig fråga. Det kunde t. o. m. vara berättigat att hojta.

Nu kan jag trösta er med att den nuvarande regeringen må ha sina fel och brister,

men en sådan regering har vi faktiskt inte. Om vi tillsammans sätter till alla klutar i 1976 års valrörelse, kan ni slippa få en sådan regering i framtiden också.

Förnuftet säger oss att vår syn på samhällsutvecklingen pekar rätt för att anknyta till ett känt uttalande av Hjalmar Branting. Socialismen är önskvärd, tycker de flesta av dagens ungdom. Men dess förverkligande kräver handling.

För tre år sedan talade jag också på SSU:s förbundskongress. Jag sade då att "den enda rimliga och möjliga vägen framåt i dagens situation är att låta våra demokratiska värderingar som vägledde uppbyggandet av välfärdssamhället, även sätta sin prägel på arbetslivets förnyelse. Det måste ske genom konkreta åtgärder, fackligt och politiskt". Och så lovade jag en ny lag om skyddsombudens ställning, en lag om vidgad och fördjupad anställningstrygghet. Jag lovade att AP-fonderna skulle engageras i industriell verksamhet, att löntagarna skulle få rätt att vara med i företagens styrelser, att riksplanering av marken och regionala handlingsprogram skulle genomföras, att vi skulle satsa på en jämnare sysselsättning under bevarandet av en god yttre miljö.

Allt detta var då löften. I dag är de beslut i Sveriges riksdag, som håller på att föras ut i verkligheten i varje län, i varje kommun och i varje företag i landet och sysselsättningen har sedan dess ökat med bortemot en 200 000 människor. Då var löftena känselspröt spelande mot framtiden. I dag är sugfötterna fast förankrade i verkligheten. Och det var tre år sedan.

Det viktiga var att vi i ett kritiskt skede för industrisamhället formade en politik; konfrontation sa våra motståndare. Nej, sa vi. Vår strävan är att undanröja motsättningar som skapas av faktiska missförhållanden. Och för det vi nu genomfört har vi stöd av en överväldigande majoritet.

Självfallet är vi inte färdiga. För det första därför att så mycket av reformarbetet återstår. Gunnar Nilsson talade till er i går om § 32, om löntagarfonderna. Där har vi stora arbetsuppgifter framför oss. Det är en jätteuppgift vi gett oss i kast med när vi sagt att nu är tiden mogen att förverkliga den ekonomiska demokratin. Det kommer att sätta sin prägel på svensk politik för lång tid framöver.

Man har ställt frågan: Varför har ni inte gjort detta förut? Det här diskuterade man ju på 1920 års kongress. Ja, visst gjorde man det. Wigforss, Möller och Engberg och många andra gjorde inlägg, och man satte igång utredningar om den industriella demokratin. Men det blev inte så mycket av det. Och varför? Jo, därför att man då stod inför uppgiften att försöka få bort massarbetslösheten och massfattigdomen i det svenska samhället. Man måste organisera arbetarrörelsen, försöka vinna rösträtten osv. Då var inte tiden mogen för de andra uppgifterna, som det steg som en bjudande plikt att satsa på i första hand.

Det var likadant på 1930-talet, då man också diskuterade detta. Då sade man: Ja, men vi måste ju bygga en demokratisk skola, satsa på de gamla och på hela det stora sociala reformprogrammet, hålla sysselsättningen uppe — allt detta tränger sig fram som en sådan bjudande plikt att tiden inte är mogen. Vi måste ta detta först.

Men vad vi säger i det nya partiprogrammet utifrån vår syn på yrkesarbetets värde i det moderna samhället är helt enkelt att nu är tiden mogen för den ekonomiska demokratin.

Men den andra synpunkten är att man inte får detta till skänks. Det är inte något som faller som en mogen frukt, utan den reformistiska vägen innebär en stegvis omdaning av samhället på grundval av de många människornas medverkan. Den demokratiska socialismens samhälle växer fram som ett resultat av ett målmedvetet uppbyggnadsarbete.

Denna grundläggande erfarenhet uttrycktes med väldig kraft i ungdomsförbundets tidning Frihet på 1920-talet av Nils Karleby.

"En socialistisk revolution är en långvarig nydaningsprocess, vars kärna är det uppbyggande, outtröttliga arbetet. Det socialistiska samhället skapas icke medelst dekret från ovan, det måste organiskt växa fram i samhällsmedborgarnas arbete. Ett regeringsdekret blir mera än en lysande såp-

bubbla först i det ögonblick då samhällets egna utvecklingstendenser och medborgarnas arbete gjuta innehåll däri”.

Detta innebär front mot såväl leninismens övertro på staten och eliten som mot den borgerliga synen på politiken som något som begränsas till det parlamentariska arbetet. För Karlebys SSU-generation var socialism något som endast kunde byggas av människor i frihet och solidaritet, en samhällsordning som växte fram i människors organiserade arbete.

Han tål att lyssnas på ytterligare:

”Det verk som förestår oss kan icke fullbordas vare sig av individen eller av en massa. Det skall komma allenast som resultatet av organisationen som sådan, av alla de möjligheter som denna besitter och vilka vi skola ständigt upphöjt sträva efter att utveckla. Det skall icke vara någonting annat än frukten av en långvarig möda, av ett ständigt upphöjt, ihärdigt och svårt arbete, just det som rörelsen själv utmynnar i.”

”Tillsammans för en idé”, säger SSU. Det är precis vad det är fråga om: människors samverkan för att förändra samhället i folkliga rörelser på solidaritetens grund och ett långvarigt, mödosamt, ihärdigt arbete med sugfötterna i verkligheten, med utopin spelande mot framtiden.

En kongress i det socialdemokratiska ungdomsförbundet är en viktig händelse. Varför den är viktig kanske bäst illustreras av tanken om vi inte hade en SSU-kongress, om människorna och ungdomen vore hänvisade till att vara passiva konsumenter av massmedia och välförpackade reklambudskap i det kaleidoskop av information och suggestion som ständigt väller över oss. Men nu samlas företrädare för 10 000-tals ungdomar ute i landet som förenas av en idé och som förenas av vilja att omsätta dessa idéer i praktiken för att förändra en motspänstig verklighet.

SSU har alltid haft känslspröten spelande mot framtiden, mot utopin och visionen av en gemenskap mellan människorna. Men SSU har också alltid haft styrkan att söka förankringen i verkligheten för att kunna förändra den.

Framtiden, den skönjer vi inte endast i de eggande programmen och de stolta deklARATIONERNA. Den skönjer vi också i det tålmodiga slitet i ungdomsklubben, i studiecirkeln, i veckoslutskonferensen. Ty där ser vi det starkaste vapen som någonsin funnits: Människor som går samman om en idé.

Kongressordföranden: Om vi orkade skulle våra applåder fortsätta ännu mycket längre. Jag understryker kongressens tack till Olof Palme för hans anförande här.

Jag vågar påstå att det inte bara är så att ungdomsförbundet inspirerar partiet — förhållandet kan uppenbarligen också vara det motsatta.

Självfallet är du välkommen tillbaka vid nästa SSU-kongress. Jag vågar lova dig att ungdomsförbundet skall göra allt som vi kan göra för att du år 1978 skall komma hit inte enbart som ordförande i det socialdemokratiska partiet utan också som statsminister i en stark socialdemokratisk regering.

Gäster hälsas välkomna

Kongressordföranden: Vi har redan fått besök av flera enskilda statsråd, och de har antagligen snabbt kilat tillbaka och skvallret om vilken förnämlig kongress vi genomför här. I dag har nämligen regeringen skickat hit en hel delegation. Det är inte bara Olof Palme som är här utan också finansminister Gunnar Emanuel Sträng och kommunminister Hans Gustafsson. Jag har också sett att bostadsminister Ingvar Carlsson har smugit sig in längst bak i salen.

Ordförande: *Göran Persson*